

Hitit soylu bir çiftin evliliklerini görüntüleyen Bitik Vazosu'nun "yüz görünümü" sahnesi.
Burada güvey gelinin duvağını açıyor ve ona içki ya da yiyecek sunuyor (bkz. s.131-134. Resim 40-41.)
M.Ö. 1600 sıraları. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Ankara.

Anadolu Kùltür Tarihi

Ekrem Akurgal

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve Meral Akurgal'ın yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Anadolu Kültür Tarihi

Metin: Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal

Kapak Tasarımı: Gamze Uçak

©Meral Akurgal Tüm Hakları Saklıdır.

Aralık 2014, Ankara

Phoenix Yayınevi- I. Baskı

ISBN No: 978-605-4657-91-9

©**Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik**

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı:

Desen Ofset A. Ş.

Sertifika No: 11289

Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2

Çankaya/Ankara Tel: 0 (312) 496 43 43

Dağıtım:

Siyasal Dağıtım

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Anadolu Kültür Tarihi

Ekrem Akurgal

*Alacahöyük gömütlerinde bulunmuş altın eserler.
Hatti Sanatı ürünü. M.Ö. 2300-2000. Anadolu Medeniyetleri Müzesi Ankara*

1980'den beri Türkçe ve yabancı dillerde
yazdığım bütün kitap ve makalelerde
önemli yardımı ve katkısı olan
değerli meslekdaşım, sevgili eşim
Meral Akurgal'a

Fotoğraf: İsa Çelik

Ekrem Akurgal

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal 30.03.1911'de İstanbul'da doğdu. 1930/31'de İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Bir yıl İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Devlet imtihanını kazanarak Almanya'da arkeoloji öğrenimi gördü. 1932/33'te bir yıl ünlü Alman humanist gymnasium Schulpforta'da konuk öğrenci oldu. 1933-1940 yılları arasında Berlin'de arkeoloji okudu ve doktorasını yaptı. 1941 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde önce asistan ve aynı yıl doçent, 1949'da profesör ve 1957'de ordinaryus profesör oldu. 1958/59'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde dekanlık görevinde bulundu.

1956'da Anatolya Dergisi'ni kurmuştur. Akurgal ayrıca Almanya'da yayımlanan Epigraphica Anatolica ve Kadmos gibi bilimsel dergilerin ve 70 000 tirajlı "Arceo" adlı İtalyan dergisinin editörlerindendi.

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dekanlığı sırasında Türk Sanatı Tarihi, Tiyatro ve Kütüphanecilik Bölümleri ile Epigrafi dalını kurmuş. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde önce Arkeoloji İstasyonu'na sonra da Klasik Arkeoloji ve Çağdaş Anadolu Arkeolojisi Kürsüsü'ne başkanlık yapmıştır. Ekrem Akurgal İzmir'de de bir arkeoloji istasyonu kurmuştur.

Ankara Üniversitesi ve Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına Daskyleion, Foça, Sinop, Çandarlı, Erythrai ve Smyrna (Bayraklı) kazılarını sürdürmüştür.

Ankara ve İzmir'de 1973 Ekim ayında toplanan Uluslararası Klasik Arkeoloji Kongresi'ni Türk Tarih Kurumu adına organize etmiştir.

1943-1983 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu üyesiydi. 1951-1961, 1982-1983 yılları arasında da kurumun Genel Sekreterliğini yaptı. 1951-1981 senelerinde Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Üyesi olarak çalıştı.

1961-1962 yılları arasında Princeton, 1971-1972'de Berlin üniversitelerinde, 1976'da Pisa Scuola Normale Superiore'de ve 1980-1981'de Viyana Üniversitesi'nde konuk profesör olarak ders yapmıştır. 1950'den beri Avrupa, Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya'da üniversite ve akademilerde konferanslar vermiştir.

Ekrem Akurgal, 1974-1994 tarihleri arasında Türkiye'deki Alman Kültür merkezleri İstişare Kurulu'nun 20 yıl süre ile Genel Başkanlığı'nı, 1988-1995 yılları arasında Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği'nin Başkanlığı'nı yapmıştır.

Yurtta ve Dış Ülkelerde Üyelikleri ve Ödülleri:

Ekrem Akurgal'a Bordeaux Üniversitesi (Fransa 1961), Atina Üniversitesi (Yunanistan 1988), Lecce Üniversitesi (İtalya 1990), Anadolu Üniversitesi (1990) ve KOÇ Üniversitesi (2002) Şeref Doktoru sanımı tevcih etmişlerdir.

Ekrem Akurgal London Hellenic Society (1954), Washington Arkeoloji Enstitüsü (1961), Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü (1979), Hellen Arkeoloji Enstitüsü (1983), Avusturya Arkeoloji Enstitüsü (1987) ve 1992'de kurulan Türkiye Bilimler Akademisi -TÜBA- Şeref Üyesidir.

Avusturya Akademisi (1968), İngiliz Akademisi (1968), İsveç Akademisi (1969), Danimarka Akademisi (1972), Fransız Akademisi (1979), Westfälische Akademi (Almanya 1983) ve İtalyan Akademisi (1983) üyesidir. 1992'de Fransız Akademisi Eskiçağ Bölümü asil üyeliğine seçilmiş ve oradaki koltuğu yaşamı boyunca Akurgal adını taşımıştır.

Ekrem Akurgal, Federal Almanya Büyük Liyakat Nişanı Yıldızlı Rütbesi (1979), Goethe Madalyası (1979), T.C.Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü (1981), İtalyan Commadore Nişanı (1987) ve Fransa Cumhurbaşkanı tarafından verilen Legion d'Honneur Officier rütbesi (1990) sahibidir.

1941 yılından başlayarak, Ülkü, ve Varlık dergilerinde, çeşitli yayın organlarında, Ulus, Zafer, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde Türk Sanatı, Hellen Kültürü, Orta Asya Türk Sanatı ve özellikle mimarlık konularında Türk aydınlarına yönelik makaleler yazmıştır. Anadolu Uygarlıkları adını taşıyan kitabında bu makalelerinden 52'si yer almaktadır. Avrupa'da İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca olmak üzere dört yabancı dilde yüksek tirajlı eserleri yayınlanmıştır.

Yayınları

Griechische Reliefs aus Lykien, DAI, Berlin 1942;

Remark stylistic sur les reliefs de Malatya, DTC Fakültesi, Ankara 1946;

Şpāthethitische Bildkunst, DTC Fakültesi, Ankara 1949;

Zwei Reliefs aus Sinope, Berliner Winckelmanns-Program, Berlin 1955;

Frygische Kunst, DTC Fakültesi, Ankara 1955;

Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Sinope, Türk Tarih Kurumu Ankara 1956;

Die Kunst Anatoliens, Walter de Gruyter, Berlin 1961;

Die Kunst der Hethiter, Hirmer, München 1961. Bu eser İngilizceye (The Art of the Hittites, Thames and Hudson 1962), İtalyanca'ya (Arte degli ittiti, Sansoni, Firenze 1962) çevrilmiştir. Aynı kitabın 1976'da Almanca ikinci baskısı çıkmıştır;

Orient und Okzident, Holle Baden-Baden 1966. Bu eser İngilizce'ye (The Birth of Greek Art, Methuen, London 1968); Fransızca'ya (Orient et Occident, Albin Michel, Paris 1969) ve İtalyanca'ya (Oriente e Occidente, Il Saggiatore, Milano 1969) çevrilmiş olup, "The Art of Greece, Its Origins" adı ile Amerika'da (Crown, New York 1968) basılmıştır. Aynı kitabın 1979'da Almanya'da paperback olarak ikinci baskısı yapılmıştır;

Treasures of Turkey (Mango ve Ettinghausen ile birlikte), Skira, Geneva-New York 1966. Bu eser ayrıca Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca'ya da çevrilmiştir;

Urartäische und Altiranische Kunstzentren, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1968;

Ancient Civilisations and Ruins of Turkey, NET Turistik Yayınları, İstanbul 1969, 1970, 1973, 1978, 1983, 1985, 1990, 1993, 2001, 2007;

Erythrai, İzmir 1979;

Art and Architecture of Turkey, Oxford University Press, 1980. Ekrem Akurgal bu eserin sekiz Türk yazarından biri ve aynı zamanda editörüdür. Kitabın Almanca ve Fransızca çevirileri de yapılmıştır. Office du Livre, Fribourg 1980.

Eski İzmir I Athena Tapınağı ve Yerleşme Katları, TTK, Ankara 1983. Almanca'sı da (Alt-Smyrna) basılmıştır;

Griechische und römische Kunst in der Türkei, München 1987;

Turquie, Akurgal, Robert Mantran, Jean-Poul Roux, Pierre Bordas, Paris 1990;

Eskiçağ'da Ege ve İzmir, Yaşar Holding Yayınları, NET, İstanbul 1993;

Hatti ve Hitit Uygarlıkları, İzmir 1995;

Türkiye'nin Kültür Sorunları, Bilgi Press, Ankara 1998;

Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak, Ankara 1998;

Bir Arkeoloğun Anıları, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Tarihinden Birkaç Yaprak, TÜBA, Ankara 1999;

Ege, Batı Uygarlığı'nın Doğduğu Yer, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2000. İngilizceye çevrilmiştir;

The Hattian and Hittite Civilizations, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir 2001.

Önsöz

Elinizdeki “Anadolu Kültür Tarihi” başlığını taşıyan kitap, yazarın 60 yılı aşkın süreyle yabancı dillerde Avrupa’da yayınlanmış olan araştırmalarının sonuçlarını ana çizgileriyle vermektedir. Bu kalın kitap, bir bakıma yazarın Yaşar Holding tarafından yayımlanmış olan iki lüks baskılı kitabının genişletilmiş ve yeniden derlenmiş ikinci baskısıdır. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı’nın yayınladığı sözkonusu “Eski Çağda Ege ve İzmir” ile “Hatti ve Hitit Uygarlıkları” kitapları çok güzel renkli resimleriyle sanatsever aydınların yakın ilgisini ve beğenisini kazanmıştır. Ne var ki herbiri 8-10 milyon liraya satılan bu kitapları birçok kimse satın alamamaktadır.

Bu nedenle çoktan beri her iki eseri Türk okurlarının alım gücüne uygun bir kitap halinde yayınlamayı düşünüyordum. Güzel baskılı ve pahalı olmayan eserler yayınlayan TÜBİTAK’tan bir kitap yazmam önerisi gelince bu özlemimi gerçekleştirme olanağını buldum. Böylece Anadolu kültür tarihini bol ve güzel resimlerle her kesime tanıtmaya hizmetini TÜBİTAK’a borçluyuz.

Bu kitabın hazırlanmasında İletişim Fakültesi çıkışlı genç gazeteci Deniz Sütçü’nün büyük yardımı olmuştur.

Kitapta yayınlanmış fotoğrafların büyük bir bölümü Mehmet Ali Döğenci tarafından çekilmiştir.

Ekrem Akurgal
8 Mart 1998
İzmir-Karşıyaka

Ekrem Akurgal Türkçe ve yabancı dilde pek çok eser vermiştir. Bunlardan bir tanesi de, 2008 yılına değin TÜBİTAK tarafından yayınlanmış olan elinizdeki “Anadolu Kültür Tarihi” adlı kitaptır. Bütün sayıları tükenmiş olan bu eserin uzun yıllardır baskısı yapılmamıştır. Bu önemli eserin eksikliği göz önüne alınarak, kitabımız yeniden Phoenix Kitabevi tarafından yayın hayatına kazandırılmıştır.

Meral Akurgal
01.01.2015

İçindekiler

Dünyanın Yaşı	1
İnsanoğlunun Yaşam Öyküsü	2
Tarih Öncesi Uygarlıklar	2
Anadolu'da Taş Çağı 2; Khalkolitik Çağ 8; Anadolu'da Tunç Çağı 11; Batı Anadolu'da Tunç Çağı 12; Troia I Uygarlığı 13; Troia II Yerleşmesi 13	
Hatti Uygarlığı	15
Hatti Dili ve Hatti Dini 15; Hatti Sanatı 17; Alacahöyük Mezarlarında Hitit Prensleri ve Prenseleri Gömülüydü 27; Alacahöyük'te Altın ve Gümüş Eserlerin Bulunuş Öyküsü 28; Horoztepe Definesinin Yurtdışına Kaçırılışı 29	
Hatti-Hitit Beylikleri Dönemi	35
Hind-Avrupa Boylarının Anadolu'ya Gelişi 35; Assur Sömürgeleri 40; Hatti-Hitit Beylikleri Döneminde Sanat 42; Troia III-V 45	
Hitit Uygarlığı	49
Hitit Sözcüğünün Kökeni 49; Hitit Uygarlığının Başlıca Dilleri 51; Hitit Devletinin Kuruluşu 53; Kronoloji Sorunu 53	
Eski Krallık Dönemi Hitit Hükümdarları	55
I. Hattuşili 55; I. Murşili 64; I. Hantili 65; I. Zidanta 65; Ammuna 66; I. Huzziya 66; Telipinu 66; Alluvamna 68; II. Hantili 68; II. Zidanta 68; II. Huzziya 68	
Büyük Krallık	69
II. Tuthaliya 69; Tahurvaili Sorunu 71; I. Arnuvanda 72; II. Hattuşili Sorunu 74; III. Tuthaliya 77; Genç Tuthaliya 78; I. Şuppiluliuma 79; II. Arnuvanda 83; II. Murşili 83; Muvatalli 88; Kadeş Meydan Savaşı 91; III. Murşili 94; III. Hattuşili 96; Mısır ile Barış Antlaşması 98; IV. Tuthaliya 102; III. Arnuvanda 107; II. Şuppiluliuma 107; Hitit Devletinin Çöküşü 108	
Hitit Devletinin Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi	111
Hititler Döneminde Dünyanın Başlıca Devletleri 111; Hitit İmparatorluk Döneminde Anadolu Dilleri (Anadolu Mozayığı) 112; Hititler Dönemindeki Güneydoğu ve Doğu Anadolu ile Yakındoğu Dilleri 113	
Hitit Kültürünün Özellikleri	114
Hititlerde İnsan Hakları 115; Hititlerde Kadın 116; Hitit Kralları ve İnsan Hakları 116; Yeryüzünün En Eski Meşruteli Krallığı 117; Hitit Kraliçeleri 118; Soylular 119	

Hititlerde Din	119
Hitit Sanatı	125
Mimarlık126; Heykel Sanatı 127; Hititlerde Kabartma Sanatı 131; Anıtsal Kabartmalar 142; Takı Sanatı 143; Hititlerin Antropolojik Tipi 144; Hitit Seramik Sanatı 144	
Hatti ve Hitit Uygarlıklarının Araştırılmasında Türk Bilimadamlarının Katkıları	145
Hurriler	173
Mitanni Kralları 175; Hurri Uygarlığı 179; Din 180; Mimarlık 180; Heykelcilik 181; Resim ve Vazo Sanatları 183; Mühür Kazıclığı 183; Küçük Sanat 184	
Troia VI Uygarlığı	185
Demir Çağ (Karanlık Çağ)	187
Myken Yayılışı, Ege Göçü Balkan Kavimlerinin Anadolu'ya Göçleri 187; Hitit Büyük Krallığı'nın Sonu ve Anadolu'nun M.Ö. 1200'lerdeki Durumu 190; Troia'da Karanlık Çağ 193; Orta Anadolu'da Karanlık Çağ 193; Batı Anadolu'da Karanlık Çağ 194	
Anadolu'da M.Ö. Birinci Binde Küçük Krallıklar Dönemi	195
Geç Hitit Uygarlığı	195
Urartu Uygarlığı	247
Phrygia Uygarlığı	265
Lydia Uygarlığı	283
Karia Uygarlığı	295
Lykia Uygarlığı	299
Ege Kültür Tarihi	309
Anadolu'da Hellen Uygarlığı 309; I-II Homeros Çağı 312; III - Ege'nin Yükseliş Evresi 315; Demokrasinin Doğuşu 318; IV - Altın Çağ 329; Özgür Düşüncenin ve Bilimin Doğuşu 332; Tarihin Babası Halikarnassoslu Herodotos 337; V - Orta ve Geç Arkaik Dönem 338; VI - Klasik Evre I 340; VII - Klasik Evre II 341; VIII - Hellenistik Dönem Ege'nin İkinci Altın Çağı 342; Galatlar 399; IX - Roma Çağı'nda Ege 401	
Sonsöz	406
Dizin	409

Dünyanın Yaşı, Bitki, Hayvan ve İnsanın, Organik Gelişme ile Ortaya Çıkışı

Tarih, insanoğlunun geçmişini ve başarılarını araştıran bilim dalıdır. Ancak insan doğanın yaratığıdır; bu nedenle onun becerilerini ele almadan önce kendisinin ne zaman ortaya çıktığını bilmekte yarar vardır. Bu konuyu ünlü jeologumuz Prof.Dr.A.M. Celal Şengör'ün kaleminden okuyalım:

“Dünyamız, 4,5 milyar yıldan daha yaşlıdır. Bilinen en eski hayat izi, Grönland'ın güneyinde bulunmuş 3,8 milyar yıllık bakteri fosilleridir. İlk bitki izleri Güney Afrika'da 2,5 milyar yıl önceye uzanır. İlk çok hücreli hayvanlar ise 600 milyon yıldan önce denizlerde ortaya çıktılar ve ilk omurgalılar yaklaşık 500 milyon yıldan önce gene denizlerde görüldüler.

Karaların fethi 400 milyon yıldan biraz daha önce bitkilerle başladı ve 50 milyon yıldan daha kısa bir süre sonra bunu ilk çiftyaşamlı hayvanlar (amfibiler) izledi. Hemen hemen 320 milyon yıl kadar önce ilk sürüngenler oluştu. Sürüngenlerin bir kolu 200 küsur milyon yıl önce insanın ataları memelileri oluştururken diğer bir kolu da dinazorları, kuşları, kaplumbağaları ve timsahları oluşturdu.

İnsanın atası olan insanımsı yaratıklar (hominidler), primatlar denilen ve bugünkü lemurular, maymunlar ve insanları içeren, yaklaşık 50 milyon yıl önce ortaya çıkmış olan bir hayvan grubunun üyesidirler. Hominidlerin en yakın akrabaları olan büyük Afrika maymunlarından (goril, şempanze) ayrılmaları ise 7 milyon yıldan biraz daha önceye gider. Doğu Afrika'da Sudan ve Etiyopya'dan Zimbabve'ye kadar, kıtanın doğu sahiline yakın uzanan büyük rift vadisinin oluşması sonucu meydana gelmiş, bol yağış alan ormanlı Batı Afrika'da kalan primatlar, gorilleri ve şempanzeleri, aralıklı yağış alan Doğu Afrika'da kalanlar ise hominidleri oluşturmuşlardır.

Ormansız açık alanda kalan hominidler dik yürümeye başlayınca elleri serbest kalarak aletle iş yapma olanağı kazanmış, beyin hacmi de 3 milyon yıl gibi bir zamanda yaklaşık 500 cc'den bugünkü ortalama 1500 cc'ye ulaşmıştır. İlk “insanın” ortaya çıkışı ise Doğu Afrika'daki Omo Nehri yatağından toplanan fosillerden anlaşıldığına göre, 3 milyon yıl önce meydana gelen bir iklim soğuması esnasında olmuştur. İlk kesilmiş taştan yapılmış aletlerin yaşı 2 milyon yıldan fazladır.

Dolayısıyla, insan yaşamını anlatan tarih hemen hemen üç milyon yıl öncesine kadar uzanan bir devreyi kapsar “ (Celal Şengör).

İnsanoğlunun Yaşam Öyküsü

İnsanoğlu, iki ayağı üzerinde yürümeye ve kollarını, ellerini kullanmaya başladığı günden beri kültürel etkinliklerde bulunmuştur. Bununla beraber insan belirgin anlamıyla yaratıcı ve üretici olma durumuna ise ancak M.Ö. 10.000 sıralarında, göçebelikten yerleşik düzene geçtikten ve onun ardından da M.Ö. 3.000 dolaylarında yazıyı icat edip kullanmayı başardıktan sonra ulaşmıştır. Yerleşik olmak, yani bir köyde ya da kentte güven içinde sürekli oturmak, insanoğluna gıda ve her çeşit mal biriktirme olanağını sağlamıştır. Biriken eşya ise mal alışverişine, başka deyimle ticarete, ticaret de yazının icadına yol açmıştır.

İşadamı ürettiği malı satmak için komşu kentlerdeki ya da civar ülkelerdeki tüccara hangi malları satmak istediğini ve karşılığında ne gibi ürünler almayı düşündüğünü anlatmak için resimli yazıyı, yani kutsal yazı adını taşıyan hiyeroglifi ve çok sonra da alfabeyi yoktan var etti. Alfabe ise insanoğluna bilgisini ve düşüncelerini saptama olanağını sağladı. Bu bağlamda bilgi ve ardından bilim ile kültür birikimi elde edildi. Böylece insanoğlu, alfabenin kullanılmaya başlamasından sonra üç bin yıl gibi kısa bir süre içinde aya ayak basma ve 500 milyon kilometre uzaklıktaki Mars Gezegeni'ne araştırma araçları indirme başarısını gösterdi.

Tarih Öncesi Uygarlıklar

Tarihçiler, yazının icadıyla başlayan devirlere Tarihsel Çağlar, yazının bilinmediği devirlere de Tarih Öncesi Çağlar adını vermektedirler. İlk yazı Mezopotamya'da ve Mısır'da yaklaşık olarak aynı sıralarda, M.Ö. 3. binin başlarında kullanılmaya başlanmıştır. Böylece Tarih Öncesi Devirler, büyük uygarlık merkezlerinde M.Ö. 3000 tarihinden eski olan çağlardır.

Tarih Öncesi Uygarlıklar: Taş Dönemi, Bakır Dönemi, Tunç Dönemi ve Demir Dönemi olarak dört bölümde incelenir.

Anadolu'da Taş Çağı (M.Ö. 600.000-5.500)

Taş Çağı üç bölüme ayrılır. 1) Eski Taş Çağı, 2) Orta Taş Çağı, 3) Yeni Taş Çağı.

Anadolu'daki Taş Çağı uygarlıklarının incelenmesi Şevket Aziz Kansu'nun Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde kurduğu Antropoloji Enstitüsü üyeleri tarafından ele alınmıştır. Bu araştırmada Muzaffer Şenyürek, Enver Bostancı ve Kılıç Kökten öncü olmuşlardır. Şimdi bu çalışmalar aynı bölümün üyeleri olan Berna Alpagut ve Işın Yalçınka tarafından uluslararası düzeyde başarıyla yürütülmektedir. İstanbul Üniversitesi Fen, Ede-

biyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Güven Arsebük'ün de Anadolu'daki Taş Çağı eserlerinin işlenmesinde büyük katkıları olmuştur.

Anadolu'da Eski Taş Çağı (M.Ö. 600.000-10.000)

İnsanın düşünen hayvan olarak yavaş yavaş gelişmeye başladığı bu ilk uygarlık çağı Buzul Devri'ne rastlar ve onun dört bölümü ile orantılı olarak dört devreye ayrılır. Yarım milyon yıl aşan bu uzun süreç boyunca insan, henüz üretime geçmemiş olup, doğada buldukları ile geçinir. Erkek, hayvan avlayarak, kadın da bitki, böğürtlengiller ile küçük hayvanlar toplayarak geçimi sağlar. İnsanın medeniyet yolundaki ilk aşaması ateşin keşfedilmesidir. Bu büyük keşfin Eski Taş Devri'nin daha ilk evrelerinde, insanın alet kullanmaya başladığı zaman yapılmış olması gerektir. Alet olarak taştan tek ya da iki taraflı el baltası, uzun yaprak biçiminde bıçaklarla çalışıyorlardı. Eski Taş Devri sonlarına doğru, kemikten iğneler, mızrak uçları da kullanılmıştır. Üçüncü Buzul Devri'nde, insanın uygarlık yolunda en büyük aşaması, iki çakmak taşının birbiriyle sürtülmesinden meydana gelen ateşin keşfidir. Üçüncü ve dördüncü buzul devrinde, taştan, fildişinden heykelcikler ve mağaralarda da çok başarılı duvar resimleri yapılmıştır. Buzul çağında bazı bölgelerde, mezarlarda ölünün yanında bulunan yiyeceklerden de, hayatın ölümden sonra devam ettiğine inanıldığı anlaşılmaktadır. Antalya çevresindeki Karain, Beldibi ve Belbaşı mağaraları, Eski Taş Devri'nin sonlarında kullanılmışlardı.

Anadolu'da Orta Taş Çağı (M.Ö. 10.000-8.000)

Taştan aletler bu devirde daha çeşitli ve daha kullanışlı şekiller gösterir. Köpek ilk evcil hayvan olarak görülür. Devrin sonuna doğru gıda birikimine başlanmaktadır.

Anadolu'da Yeni Taş Çağı (M.Ö. 8.000-5.500)

Yukarıda söylediğimiz gibi insanoğlu iki ayak üzerinde dolaşmaya başladığı, aşağı yukarı bugünkü fiziksel yeteneklerine ulaştığı halde uygar denebilecek duruma ancak on bin yıl önce (M.Ö. 8.000 sıralarında), yerleşik olduktan sonra erişmiştir. Dünyanın birçok yerinde bu çağdan kalma küçük yerleşmeler gün ışığına çıkarılmıştır. Bunlardan en ileri düzeyde olan beşi Anadolu'daki Çayönü, Çatalhöyük, Hacılar, Norşuntepe ve Köşk Höyük yerleşmeleridir.

Halet Çambel, Robert J. Braidwood ve onların ardından Mehmet Özdoğan'ın Wulf Schirmer'le Diyarbakır yöresinde kazdıkları Çayönü yerleşmesi, C 14 (radyokarbon on dört) sonuçlarına göre M.Ö. 7250-6750 yılları arasına tarihlenmektedir. Yerleşmenin ortasında bir meydan ve onun çevresinde dikdörtgen anıtsal yapılar ve evler yer almaktadır. Binaların alt bölümleri taştan, üstleri kerpiçten inşa edilmişti. Çayönü yerleşmesinde oturanlar Anadolu'nun en eski çiftçileridir. Buğday yetiştirmesini, onu hasat etmesini ve öğütmesini biliyor-

Resim 1 — *Çatal Höyük. Bir kült odasının duvarını süsleyen avcı tasviri. M.Ö. 6. binyıl.
Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.*

D İ Z İ N

İtalik sayfa numaraları resimlere, diğerleri metne gönderme yapmaktadır.

A

- Abbasoğlu, Haluk, 406
Abdera, 334, 335
Acemhöyük, 44, 47
Achaioi(Akhalar), 13, 105, 188
Açana, 181, 182
Adad-Nirari, I., 103, 117
Adalur, 58
Adana (Adaniya), 51, 67, 89, 90, 127, 142, 169, 201, 203, 407
Adaniya, 67
Adilcevaz, 250, 252, 254, 258
Afyon, 123, 267, 270, 277, 278, 280, 281
Ahdi Atik, 49
Ahhiyava, 13, 81, 83, 103, 105, 111, 188, 356
Ahlalibél, 18, 20, 21, 22, 35
Aigai, 310, 311
Aigeira, 191
Aigipan, 125
Aisopos, 337, 356
Aitakama, 82
Akarca, Aşkudil, 400, 406
Akat, Altan, 408
Akdeniz, 5, 99, 105, 111, 112, 173, 184, 188, 190, 191
Akhilleus, 314
Akkiz, 82
Akropolis, 319, 332
Aksaray, 44
Akurgal, Ekrem, 17, 18, 19, 29, 125-128, 130, 132, 142, 143, 148, 162, 187, 195-199, 201-204, 207-209, 250-252, 265-271, 285, 286, 296, 297, 300, 302, 303, 304, 313, 315-317, 321, 326, 329-331, 339, 340, 344, 354, 355, 390, 400
Akurgal, Meral, 330, 406, 370, 371
Al Mina, 208
Alacahöyük, 17, 22, 23, 27, 28, 29, 35, 44, 121, 129
Alaksandu, 88, 103, 105, 185
Alalah, 57, 68, 85, 111, 173, 175, 176, 180, 181
Alalu, 125
Alasia, 105, 107, 108, 109, 190
Albek, Suzan, 399
Aleksandros, 88, 103, 105, 185, 375
Alhala, 57, 111
Ali, Sabahattin, 287
Alişar, 11, 17, 21, 22, 35, 38, 40, 42, 44, 49, 194, 265, 266, 267, 271, 272, 273
Alkım, Bahadır, 10, 11, 147, 181, 201
Alkman, 327
Allatum, 58
Alluvamna, 68, 69, 110
Almanya, 14, 146, 147, 406
Alp, Sedat, 16, 36, 43, 44, 51, 83, 93, 103, 105, 116, 120, 136, 140, 146, 147
Alpagut, Berna, 52
Alpözen, Oğuz, 297, 408
Altuntepe, 249, 253, 255, 262
Alyattes, 286, 287, 317, 339
Alzinger, W., 191
Amasya, 17, 30
Amenophis, 50, 174, 175, 177, 179, 184
Amenophis, IV., 50, 82, 174, 175, 177, 184
Amerika, 13, 143, 146, 250, 268, 296, 406
Ammuna, 16, 57, 66, 67, 106, 110, 120
Ammurapi, 108, 109
Amphidamas, 315
Amurra, 109
Amurru Beyi Bentesina, 88
Amurru Devleti, 92, 102
Amurru Kralı Şavga-Muvaya, 102
Amurru Kralı, 92, 94, 102
Amurru, 79, 80, 82, 83, 84, 88, 89, 91, 92, 94, 99, 102, 108, 111, 177, 190
Anadolu, Mükerrrem Usman, 407
Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 24, 25, 26, 31, 33, 34, 41, 44, 45, 46, 47, 130, 133, 132, 134, 146, 147, 150, 151, 152, 155, 166, 170, 172, 210-217, 219, 221, 225, 226, 227, 228, 229, 254, 255, 256, 260, 261, 262, 266, 272, 274, 275, 276, 282, 378, 267, 268, 407, 408
Anakreon, 327
Anaksagoras, 319, 333, 335, 336, 338
Anaksimandros, 333, 334
Anaksimenes, 333
Ancona, 404
Anderson, 50
Anitta, 36-43, 53, 54, 55
Ankara, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 21, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 40, 44, 45, 46, 47, 105, 126, 130, 132, 133, 134, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 155, 162, 166, 170, 172, 187, 188, 198, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 221, 225, 226, 227, 228, 229, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 261, 262, 267-271, 272, 274, 275, 276, 277, 282, 286, 287, 296, 303, 309, 314, 315, 334, 339, 378, 379, 399, 400, 403, 406, 407, 408
Ankhesenpaam, 81
Ankuva, 42
Antakya, 56, 125, 128, 182, 208, 218, 230, 247
Antalya, 2, 8, 10, 20, 90, 105, 207, 282, 330, 359, 404, 407, 408
Antiochos, IV., 348, 350
Antissa, 320
Anu, 125
Anum Hirbi, Hurri Kralı, 173
Anum Hirbi, Mama Kralı, 39
Aphenis, 295
Aphrodisias, 12, 401
Aphrodite, 125, 324, 326, 327, 341, 354, 355, 375, 392
Aramu, 252
Arap Yarımadası, 113
Araras, 198, 205, 219, 228, 240
Aravanna, 90
Ardys, 287
Ares, 322
Argisti, 247, 249, 252
Argisti, I., 249, 252
Ank, Remzi Oğuz, 11, 27, 28, 146, 399, 400
Arinna, 57, 58, 76, 84, 97, 98, 99, 102, 119, 121, 122, 124, 131, 143, 154, 160, 163, 172
Aristarkhos, 336
Aristoteles, 336
Arkhilokhos, 316, 317, 321, 322, 323, 324, 325, 328
Arkhimedes, 336

Arm, 124
Arma, 86, 106
Armaruk, 58
Arnuvanda, 74, 105, 106, 107, 110
Arnuvanda, I., 72, 73, 118
Arnuvanda, II., 83
Arrian, 266
Arsebük, Güven, 3, 10
Artakserkses, II., 295, 341
Artatama, 81, 174-177, 184
Artemisia, 295, 296
Arykanda, 303, 406
Arzava, 51, 27, 66, 67, 71, 78, 79, 80, 84,
85, 90, 99, 105, 107, 108, 111, 190
Asgari, Nuşin, 407
Asia, 13, 103, 111, 112, 124, 324, 358
Asitavata, 201-204, 234, 235, 236
Askra, 314
Aslantaş, 201, 270, 271
Aslantepe, 11, 195, 210, 211, 212, 2160
Asmunikal, 72, 73, 74, 77, 78, 80
Aspasia, 340, 341, 395
Assos, 285, 311, 406
Assur, 13, 15, 17, 36, 38, 40-43, 48, 50,
51, 53, 54, 71, 80, 81, 85, 88, 97, 100,
102, 103, 107, 108, 109, 111, 112,
115, 117, 139, 140, 146, 173, 174,
176, 177, 178, 182, 184, 191, 193,
195-199, 201, 203-207, 209, 217, 218-
220, 223, 225, 228, 247, 248, 249,
251, 260, 262, 263, 265, 267, 269,
283, 302, 313, 318, 357
Assur-Uballit, 175, 178, 184
Assurnasirpal, 199, 247
Assurnasirpal, II., 199
Assuva, 103, 111, 112, 358
Assyria, 201, 339
Astarpa Irmağı, 85
Aşmunikal, 69, 114, 118
Atatürk, 28, 131, 145, 146, 147, 399,
406, 407, 408
Athena, 261, 262, 286, 297, 315, 317,
332, 343, 344, 345, 348, 349, 352,
355, 366, 370, 375, 377, 399
Athenis, 328
Atina, 127, 191, 208, 285, 295, 297, 309,
310, 314, 318, 319, 327, 332, 333,
335, 336, 338, 339, 340, 341, 345,
348, 349, 350
Atlantik, 35
Attalos, I., 350, 399
Attalos, II., 350
Attarsiya, 105

Augustus, 295, 342, 354
Aulis, 315
Avrupa, 11, 15, 16, 23, 27, 28, 35, 36,
42, 44, 49-52, 80, 100, 107, 109, 111,
112, 113, 120, 122, 131, 133, 146,
147, 173, 176, 179, 185, 189, 190-
193, 247, 265, 283, 337, 342, 356,
399, 407
Avusturya, 406
Aydın, 310
Azzi, 79

B

Baal, 199
Babil, 42, 51, 53, 54, 58, 64, 79, 80, 83, 88,
100, 103, 111, 112, 113, 125, 126, 128,
162, 179, 180, 183, 194, 198, 228, 247
Bagbatu, 248
Bakır -Akbaşoğlu, Tomris, 284, 406
Bakır, Güven, 406
Balkan, Kemal, 39, 44, 58, 68, 107, 146,
173, 252
Balkanlar, 11, 13, 35, 36, 109, 113, 114,
190, 191, 267
Baratarina, 174, 175, 176, 182, 185
Barnett, R. D., 201, 203, 252
Barrakab, 197, 198, 199, 201, 202, 219,
223, 228
Bass, George F., 297
Başaran, Sait, 252
Bayar, Celal, 408
Bayburtluoğlu, İnci, 147
Bayburtluoğlu, Cevdet, 303, 406
Baydur, Suad, 326, 328
Bayraklı, 188, 194, 284, 286, 287, 289,
311, 315, 316, 321, 331, 366, 367
Bearbet, Nicole, 29
Belbaşı, 3
Belçika, 399, 406
Beldibi, 3
Belli, Oktay, 252, 253
Benteşina, 93, 94
Beran, Thomas, 54, 68, 72, 88, 182
Bergama, 126, 127, 295, 342, 343, 344,
346, 349-352, 355, 358, 399, 400-404
Berlin, 14, 144, 146, 147, 164, 169, 180,
182, 199, 220, 223, 224, 228, 249,
252, 259, 260, 264, 301, 302, 303,
320, 330, 355, 376, 389
Berua, 55
Beycesultan, 12, 13, 19, 22
Bias, 333

Bilgi, Önder, 10, 11
Bilgiç, Emin, 17, 44, 146, 172, 248, 252
Bingöl, Orhan, 354, 407
Biruni, 337
Bitik, 35, 129, 131, 133, 133, 135, 139,
145, 150
Bittel, Kurt, 10, 17, 140, 141, 147, 153,
162, 190, 286, 399, 400
Blegen, Carl., 12, 185, 189, 190, 191
Boardman, 269
Bodrum, 13, 188, 296, 297, 338, 407, 408
Bogazköy, 15, 35, 36, 37, 42, 44, 49-56,
65, 66, 68, 70, 71, 73, 76, 78, 83, 86,
87, 94-96, 98, 99, 101, 102, 103, 107,
114, 117, 121, 126-28, 130, 133, 139,
142-146, 149, 153, 157, 156, 166,
169, 172, 174, 176, 194, 265, 266,
267, 269, 270, 399
Bor (Tyana), 79
Borchhardt, J. , 302
Bosch, Emil, 399
Bossert, 18, 20, 53, 129, 147, 164, 200, 201
Bossert, Helmuth Th., 201
Bostancı, Enver, 2
Boupalos, 328
Boysal, Yusuf, 13, 186, 188, 295, 406
Bozkurt, Hatice, 147
Braidwood, Robert J., 3, 8
Bryaksis, 297, 341
Buluç, Sevim, 268, 271, 406
Burdur, 5, 8, 10, 105
Buschor, Ernst, 285
Büyükkale 55, 65, 102, 121, 126, 127,
153, 169
Byblos, 88

C

Caesar, 56
Ceyhan Irmağı, 93
Chantre, F. , 50, 51
Cheramyas, 209
Childs, William A. P., 302
Chryse, 353, 354
Cook, John, 354
Cossutius, 350
Coşkun, Yaşar, 146
Crowfoot, 50

Ç

Çambel, Halet, 3, 10, 147, 201, 202
Çanakkale, 13, 111, 338, 392
Çatalhöyük, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 144, 100

Çayönü, 3
Çelgin, Güler, 322, 324, 325, 327, 328, 337
Çeşme, 329, 401
Çığ, Muazzez, 147
Çınaroğlu, Aykut, 146
Çilingiroğlu, Altan, 147
Corum, 17, 19, 28, 129, 170, 194

D

Dadu-hepa, 80
Danuhepa, 118
Dardanoi, 90
Dareios, 336
Darga, Muhibbe, 102, 116, 126, 140, 147
Darkot, Besim, 309
Daskyleion, 284, 296, 329, 339, 379, 380, 406
Dattaşsa, 38, 89, 90, 94, 127
Deiotaros, 395
Delos, 320, 321
Delphi, 208, 268, 285, 287, 350
Demargne, Pierre, 302
Demeter, 352, 383, 394, 401
Demircihöyük, 12
Demircioğlu, Halil, 147
Demokedes, 336
Demokritos, 334, 335
Desidarius Erasmus, 356
Dessene, A. , 203
Detweiler, A. Henry, 283
Deus, 120, 347
Dicle, 339
Didyma, 343, 348, 352, 354, 376, 381
Dinçol, Ali, 116, 125, 147
Dinçol, Belkus, 147
Dionysos, 283, 343, 344, 345, 346, 350, 353, 354
Dirmil, 296, 297, 298
Divrik, 97
Diyarbakır, 3, 173
Dodona, 357
Doğer, Ersin, 40
Doğu Afrika, 1
Doğu Anadolu, 11, 39, 113, 174
Donbaz, Veysel, 147
Dörpfeld, 12
Dörtlük, Kayhan, 331, 408
Drerup, H., 345
Droysen, 342
Duru, Refik, 10
Duyuran, Rüstem, 407
Dündartepe, 35

E

Echnaton, 82, 177
Edel, Elmar, 97
Efe, Turan, 12
Efes, 103, 285, 287, 322, 330, 331, 339-343, 347, 348, 352, 354, 358, 360, 369, 401, 402, 403, 407, 408
Eğridir, 105
Ehelolf, Hans, 52, 145
Eheya, 68
Ehringhaus, Horst, 207, 246
El-Amarna, 50, 82
Elaia, 310
Elbistan, 173
Elea, 333, 334
Elmalı, 207, 331, 359
Empedokles, 335
Emre, Kutlu, 146
Enlil, 125
Ephesos, 188, 208, 310, 311, 312, 328, 330, 331, 332, 354, 358, 364, 365, 407
Epidaurus, 349
Epikman, Refik, 148
Erdemgil, Selahattin, 406
Erektheus, 357
Eresos, 326
Erhat, Azra, 314, 315, 324, 325, 327, 328
Erimena, 249, 252
Erivan, 249, 263
Erkanal, Armağan, 13, 146, 188
Erkanal, Hayat, 13, 146
Erkut , Sedat, 146
Eros, 327
Ersoy, Yaşar, 188
Ertem, Hayri, 146
Erythrai, 201, 208, 269, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 329, 330, 331, 361, 362, 371, 401, 406
Erzen, Afif, 252, 399
Erzurum, 79, 407
Esin, Ufuk, 10
Eski Babil, 51, 58, 111, 113, 180, 182
Eski İzmir, 12, 187, 194, 208, 210, 286, 287, 289, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 367, 370, 371, 374, 377, 384, 406
Eski Yapar, 44, 49
Eskişehir, 12, 267, 270
Etiyokuşu, 20, 22, 35
Etiyopya, 1
Etruria, 250, 251
Euboia, 315
Eukleides, 334, 336
Eumenes, II., 350, 355

Euripides, 335, 356, 357
Eusebios, 265, 269
Eusorsos, 192

F

Farabi, 337
Fenike, 53, 182, 179, 180, 183, 195, 199, 201-210, 230, 235, 236, 238, 240, 241, 247, 299, 312, 313, 318, 330, 332, 359, 376
Fırat, 58, 67, 70, 97, 173, 339
Firavun Mereptah, 103
Firenze, 130, 140
Foça, 310, 311, 316, 318, 326, 334, 341, 358, 367, 406
Forrer, Emil, 49
Forrer, Friedrich, 145
Fraktin, 101, 119, 129, 131, 142, 162
Fransa, 29, 316, 329, 399, 406
Frei, Peter, 299, 303
French, David, 10
French, Elisabeth, 191
Friedrich, J. , 52

G

Gaia, 125
Garelli, 40
Garstang, John, 10, 11, 12
Gassulaviya, 86, 88
Gaziantep, 408
Gelb, 53
Gerkan, A. v. , 348
Gigantlar, 125, 355
Giluhepa, 177
Girit, 52, 111, 125, 127, 181, 183, 185, 295, 300, 309
Gjerstad, E., 203
Goldman, Hetty, 10, 11, 12, 67
Gonnet, Hatice, 147
Gordion, 250, 256, 265, 266, 267, 268, 269, 272, 274, 275, 276, 270, 282, 320, 339
Göksun, 173
Götter, Heroen, 299, 300, 301, 303
Götze, Albrecht , 52, 74, 76, 145
Gözlü Kule, 10, 21
Greenewalt Jr. C. H., 283
Grönland, 1
Gruben, Gottfried, 345
Gryneion, 310, 311
Gurney, O. R., 55, 71, 75, 78, 146
Gümüldür, 334

Güney Afrika, 1
Güney İtonia, 188
Güney İtalya, 333, 334, 338
Güney Rusya, 23, 27
Gürçay, Hikmet, 30, 408
Güterbock, Hans G. , 146
Gyges, 268, 283, 287, 322

H

Habu, Medinet , 108
Habur Irmağı, 173
Hacılar, 3, 5, 7, 8, 9, 144
Hades, 328
Hadrian, 295, 350, 354
Hahhu, 58
Hakpiş, 95
Hakpişşas, 90
Halep, 57, 58, 64, 70, 74, 75, 77, 78, 79,
80, 81, 83, 84, 88, 90, 91, 111, 116,
117, 184, 247
Halikarnassos, 295, 311, 352
Halman, Talat S., 322, 328
Halmaşuitta, 37
Halpa, 64, 70, 79, 80, 83, 84, 90, 111, 116
Halpasulupi, 84
Hamilton, William, 50
Hammurabi, 42, 53, 54, 64, 111, 181
Hanfman, G. M. A., 283
Hanigalbat, 75, 88, 173, 178
Hantili, 54, 64, 65, 66, 67, 68
Hantili, I., 110, 65, 174
Hantili, II., 68
Hapantalliyas, 16
Harapşili, 64, 65, 68
Harran, 70, 80, 199
Harsamna, 39
Hasan Dağı, 5
Hasanoğlu, 17, 19, 28, 30, 31, 32
Hassu, 58
Hassuva, 67
Hatepinuş, 16
Hatt, Jean-Jacques, 400
Hatti, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21,
22, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 30, 33,
34, 35, 36, 37, 39-42, 44, 45, 46,
47, 49, 50, 51, 53, 55-58, 60-62,
64, 65, 66, 70, 72, 74-80, 82, 83,
84, 86, 90, 91, 92, 94-100, 102,
103, 105, 107, 108, 111-116, 119,
120, 121, 122, 124, 126, 128,
129, 131, 132, 142-147, 154, 161,
174, 178, 190, 195, 197, 198,
202, 203

Hattuşa, 15, 16, 37, 38, 39, 44, 49, 51,
52, 53, 55-65, 67, 69, 71, 73, 76-81,
82, 83-86, 87, 89, 90, 92, 94, 95, 96,
98, 100, 101, 101, 102, 104, 105, 107,
108, 109, 111, 112, 114, 116, 117,
120, 121, 126, 127, 128, 145, 148,
153, 155, 157, 161, 174, 177, 179,
180, 182, 185, 187, 191, 193-196
Hattuşa-ziti, 81
Hattuşas, 16, 56, 118, 153, 319
Hattuşili, 16, 51, 55-64, 70, 74-77, 83,
86, 89, 90, 92, 94-102, 107, 123
Hattuşili, I., 54, 55, 56, 67, 68, 69, 71,
74, 75, 76, 77, 110, 118
Hattuşili, III., 55, 56, 65, 71, 73, 75, 76,
84, 88, 89, 94, 96, 101, 101, 102, 110,
112, 114, 115, 118, 119, 120, 123,
142, 147, 159, 163, 166, 180
Hauptmann, Harald, 8, 10
Hayasa, 80, 91
Headlam, 50
Hebbel, Christian Friedrich, 287
Hekatomnos, 295
Hektor, 189
Helck, Wolfgang, 177, 190, 252
Helena, 314
Helikon, 314, 315
Hellas, 11, 109, 110, 125, 156, 185, 188,
191, 194, 300, 312, 313, 315, 318,
321, 325, 327, 331, 332, 334, 336,
338, 339, 350, 356, 357
Hellespont, 192, 193, 342
Hellipi, 93
Hemmuva, 61
Henti, 80
Hepat, 58, 119-123, 163
Hepatu, 100, 101, 102
Hera, 209, 319, 343, 375
Herakleia, 340, 405
Hermogenes, 343-348, 351, 353, 354
Herodot, 268, 283, 285, 357
Herostratos, 341
Hesiboulos, 335
Hesiodos, 125, 180, 250, 314, 315, 319, 357
Hexamyes, 332
Hindistan, 35, 113, 173
Hinti, 114, 118
Hippodamos, 127, 340, 342
Hippokrates, 336
Hipponaks, 328
Hisartepe, 11
Hodder, Ian, 8
Hogarth, 50

Homeros, 14, 88, 105, 180, 187, 188,
189, 283, 312, 314, 315, 320, 321,
356, 358
Homs, 90, 91
Horoztepe, 17, 18, 19, 22, 23, 27, 28,
29, 30, 34
Hrouda, Bartheld, 44, 146, 181-183
Hrozny, 49, 52, 53, 145
Huhaşsa, 91
Humann, 50
Hupasiya, 124
Hupişna, 57
Hurri, 30, 36, 39, 40, 41, 57, 58, 64, 65,
69, 70, 72, 75, 79, 80, 81, 84, 87, 88,
90, 96, 100, 102, 111-115, 117-122,
124, 125, 127, 131, 145, 162, 173-
176, 178-184, 195, 207, 208, 212,
247, 249
Huwasi, 23
Huzziya, 61
Huzziya, II., 54, 66, 68, 69, 110

I

Iasos, 12
İdrimi, 176, 181, 182
İnar, 124
İnaras, 16
İni-Teşup, 115
İspuini, 252
İstapariyas, 66
Işık, Cengiz, 253, 303, 406, 407
Işık, Fahri, 303, 406, 407
Işık, M. Akif , 408
Işık, Şevket, 309
İşuva, 79

İ

İasos, 311
İbni Sina, 337
İdil, Vedat, 303, 406
İdrieus, 295
İdrimi, 68, 175, 176, 182, 184
İkiztepe, 11
İlion Kenti, 189, 190, 192
İlion, 105, 111, 185, 188, 189, 190, 191,
192, 193
İlluyanka, 16, 124, 125, 208, 212
İnan, Jale, 406,
İnandık, 58, 68, 129, 131, 133, 134, 139,
144, 146, 150
İnar, 39
İngiliz Kralı Edward, 133

İngiltere, 406
İNİSA, 90
İnönü, 148, 408
İran, 10, 35, 50, 111, 113, 115, 123, 133,
139, 140, 173, 287, 337, 338, 342, 357
İskender, 295, 302, 336, 338, 342, 350,
387, 388
İskenderiye, 333, 334, 336, 337, 342,
343, 350, 352, 356
İslahiye, 181
İstanbul, 2, 12, 21, 29, 49, 98, 116, 126,
145, 147, 157, 166, 185, 203, 248,
252, 253, 284, 287, 326, 328, 329,
337, 355, 357, 405, 406, 407, 408
İstanköy, 335, 351
İstanu, 122
İsveç, 405
İşputahşu, 67
İştar, 76, 95, 96, 97, 100, 102, 120, 122,
124, 128, 162, 174, 177, 183
İtalya, 283, 285, 316, 333, 334, 336, 338,
350, 354, 399, 401, 406
İvriz, 50, 199, 200, 201, 203, 231, 251
İyaya, 68
İzmir, 12, 50, 103, 128, 187, 194, 208,
210, 252, 286, 287, 289, 295, 310,
311, 312, 314-318, 320, 322, 324,
329, 330, 339, 341, 361, 362, 366,
367, 370, 371, 374, 377, 384, 391,
394, 395, 396, 398, 401, 406, 408

J

Jahdunlim, 37
Jalkotzy, Sigrid Deger, 191
Japonya, 406
Joukowsky, Martha Sharp, 12
Justin, 266

K

Kabsu, 90
Kades, 17, 82, 88, 90, 91, 94, 96, 97, 100,
111, 164, 166
KADİ, 90
Kafkas, 111, 113
Kafkasya, 28, 35, 36
Kalaç, Mustafa, 147
Kali, 65
Kallinos, 316, 321, 322
Kaman Kale Höyük, 44, 49
Kâmil, T., 12
Kammenhuber, A., 39, 65, 77, 80, 84,
146, 147, 174, 175

Kandaules, 287, 322
Kaniş, 36, 39
Kansu, Şevket Aziz, 2
Kantuzili, 55
Kapadokya, 339
Karabel, 103, 143
Karadeniz Ereğlisi, 331, 378
Karahöyük, 35, 43, 44, 49, 53, 146
Karain, 3
Karaoğlan, 11, 35
Karasu, Cem, 146
Karataş, 12
Karatepe, 53, 201-204, 234-237, 241, 321
Kargamış, 70, 79, 80, 84, 88, 109, 115,
116, 196, 197, 198, 203, 204, 213, 246
Karia, 111, 112, 194, 195, 295-298, 297,
298, 338, 339, 341
Karkisa, 90
Karmir Blur, 248, 249, 262
Karum, 38, 39, 40, 42, 43, 51, 173
Karziş, 16
Kasku, 124
Kassitler
Kaşga, 75, 78, 89-91, 94, 96, 97, 111, 127
Kaşkalar, 65, 73, 81, 84, 95
Kaşku, 16
Kaşşeni, 65
Katuvas, 196, 213, 216, 221
Kaunos, 311, 407
Kavaklı, E., 252
Keben, 207, 246
Kelenderis, 408
Kellner, Hans Jörg, 135, 140
Kemal Paşa, 50, 103
Kendall, 135, 136
Kerkük, 173, 183
Khalkis, 314
Kheilon, 333
Khios, 310
Khorsabad, 201, 260
Kıbrıs, 50, 105, 107, 108, 109, 185, 190, 357
Kinal, Firuzan, 146
Kırşehir, 44, 49, 194
Kızılırmak, 12, 17, 27, 30, 51, 80, 94,
109, 194, 339, 399
Kikkuli, 174
Kilammar, 16
Kilamuva, 197, 198, 199, 220, 222
Kilikya, 103, 173, 339
Kirta, 175, 184
Kizzuvatna, 51, 66, 67, 68, 70, 79, 80,
90, 97, 99, 100, 111, 174, 178, 180,
199, 344, 358

Klaros, 342, 358
Klazomenai, 310, 311, 328, 335, 336, 407
Kleisthenes, 318
Kleoboulos, 333
Knidos, 311, 341, 354, 358, 407
Knudtson, J. A., 51
Kode, 99, 108
Kolb, Frank, 303
Kolophon, 310, 311, 316, 324, 334
Komas, 328
Konya, 5, 8, 10, 43, 44, 49, 105, 146,
194, 200, 266, 320, 357
Korakion, 191
Korfmann, Manfred, 12
Korinthos, 333
Korykos Mağarası, 125
Koşay, Hamit Z., 10, 28, 146, 147, 407, 408
Kökten, Kılıç, 2
Köşk Höyük, 3, 8
Köşkerbaba, 11
Kraus, Fritz Rudolf, 147
Kresilas, 340
Kreusa, 357
Kroisos, 285, 286, 287, 337
Kronos, 125, 319
Kroton, 334
Ksanthos, 299, 301, 302, 306, 307
Ksenophanes, 334
Ksuthos, 357
Kulitta, 124, 162
Kumarbi, 125, 173, 180, 319
Kupantakalaş, 104
Kupke, Barbara, 303
Kussara, 53, 55, 56, 59, 61, 64, 67, 75,
76, 77, 80, 94
Kusu, 124
Kuzey Suriye, 52, 58, 70, 173, 247, 250
Kültepe, 11, 17, 19, 20, 21, 22, 36-44,
46, 47, 49, 51, 53, 54, 112, 146, 265,
Kyaksares, 339
Kyme, 310, 311, 314, 398, 406,
Kyros, 287, 295, 338, 339, 341
Kyzikos, 192, 311, 358, 407

L

Labarna, 55, 56, 57, 59, 60, 63, 96
Labarna, I., 55
Labranda, 341
Lagina, 354, 407
Lamb, W., 12
Lambrechts, P., 400
Lampsakos, 336
Landa, 57

Landsberger, B., 44, 146
 Larisa, 310, 311, 318, 330, 368
 Laroche, Emanuel, 120, 146
 Lavazantias Kenti, 97
 Le Roy, Christian, 302
 Lebedos, 310, 311
 Lefkandi, 191
 Lehmann, G. A., 190
 Lelvani, 100
 Leochares, 297
 Lequenne, Fernand, 399
 Lesbos, 285, 310, 316, 317, 318, 320,
 321, 324-327, 353, 354
 Leukkippos, 335,
 Liluri, 58
 Limantepe, 13
 Limyra, 297, 301, 302, 303
 Lindos, 352
 Lloyd, Seton, 12
 Lucania, 333
 Luckenbill, 201
 Lukania, 338
 Lukka, 105, 108, 111, 299
 Luschev, H., 355
 Luşna, 57
 Lutibri, 247
 Luvi, 15, 35, 51, 52, 65, 80, 90, 94, 112,
 120, 194, 200, 201, 205, 206, 299
 Lübnan, 181
 Lydia, 194, 195, 268, 283, 284-287, 288,
 289, 295, 296, 299, 316, 317, 320,
 322, 327, 329, 337, 338, 339
 Lykambes, 322
 Lykia, 50, 105, 111, 112, 194, 195, 295,
 296, 297, 299, 300-303, 303, 304-
 307, 310, 338, 339, 340
 Lyxes, 337

M

Maatnefrure, 99
 Madduvatta, 105, 107
 Madran, Emre, 354
 Magnesia, 344-348, 351, 353, 354, 400, 407
 Mahmatlar, 17, 22, 23, 27, 28, 29, 30
 Maiandros Magnesiası, 342
 Makedonya, 182, 309
 Makridi, Theodor, 49, 71
 Malatya, 11, 97, 124, 125, 140, 195-198,
 200, 210, 211, 212, 216, 246
 Mallowan, 201
 Malnikal, 114
 Maltepe, 11
 Manisa, 129, 142, 188

Mansel, Arif Müfit, 248, 339, 406
 Manyas, 339
 Marassantia (Kızılırmak) Irmağı, 80
 Maraş, 123, 196, 204-207, 282
 Mardin, 173
 Marduk-Apal-Iddin, II., 198
 Mari, 54, 112, 181
 Marmaris, 309
 MASA, 30, 268
 Maşat, 266
 Mattivaza, 80, 81, 174, 175, 178, 184
 Maussollos, 295, 296, 297, 340, 341
 Mellaart, James, 5, 8, 10, 12, 142, 165
 Mellink, Machteld, 22, 302
 Menderes, Adnan, 407
 Menua, 247, 250, 253
 Meriç, Recep, 406
 Meriggi, 53
 Mersin, 10, 11, 53, 125
 Messa, 353, 354
 Messerschmidt, L., 50, 52
 Metropolis, 407
 Metzger, Henri, 302
 Mevlana Celalettin Rumi, 357
 Mezopotamya, 2, 8, 10, 11, 15, 17, 35,
 42, 43, 50, 58, 64, 112, 114, 117, 120,
 124, 125, 129, 145, 173, 174, 178,
 183, 184, 187, 195, 199, 201, 247,
 286, 313, 319, 332, 337, 338, 357
 Mezullaş, 16, 122
 Mısır, 2, 8, 10, 11, 17, 18, 38, 50, 54, 69,
 70, 79, 81-85, 88-92, 95-99, 102, 103,
 108, 109, 111, 112, 113, 119, 125,
 127-129, 164, 166, 173-179, 183, 190-
 192, 195, 201, 203, 207, 208, 209,
 245, 285, 298, 312, 313, 324, 330,
 331, 332, 336, 337, 338, 341, 342, 357
 Midas, 107, 109, 193, 194, 256, 265,
 266, 268, 269, 270, 274, 281, 283
 Midilli, 310, 316, 326, 333, 353, 368
 Miletos, 127, 188, 194, 286, 295, 310-312,
 316, 317, 326, 330-333, 335, 336, 340-
 342, 351, 358
 Mimnermos, 283, 321, 324, 358
 Minotauros, 309
 Mita, 107, 109
 Mitannamuva, 90
 Mitanni, 36, 58, 69, 70, 71, 75, 79, 80,
 81, 83, 84, 85, 111, 112, 113, 173,
 174-178, 180-184
 Moortgat, A., 181
 Mösia, 19
 Muşşili, 54, 56, 57, 59, 60, 62-67, 69-72,
 74-79, 82-86, 84, 87, 88, 91, 93-98,

101, 102, 105, 110, 111, 112, 114-
 118, 145, 178
 Muşşili, I., 54, 56, 64, 65, 67, 69, 71, 77,
 78, 110-112
 Muşşili, II., 54, 72, 74-79, 82-86, 87, 88,
 95, 97, 110, 112, 116-118, 178
 Muşşili, III., 84, 87, 94, 95, 96, 98, 100,
 107, 110, 115, 118
 Musanata, 90
 Musasir, 248, 260
 Muşşiler, 107, 191, 192
 Mutluher, Mustafa, 309
 Muvatalli, 38, 74, 84, 88-94, 92, 96, 98,
 101, 110-112, 114, 127, 142, 164
 Muvatalli, II., 98
 Münih, 135, 140, 147
 Müskebi, 13, 188
 Mykenai, 190, 356
 Myrina, 310, 311, 330
 Mysia, 191, 192, 339
 Mytilene, 310, 324, 326
 Myus, 310

N

Nahr el-Kelb, 88
 NAHRINA, 90
 Napoli, 333
 Naram Sinn, 114
 Nasr, Cemdet, 180
 Naukratis, 331
 Naumann, Rudolf, 126, 147, 181, 207
 Neandria, 311
 Necdet, Ahmet, 309
 Neleus, 323
 Nenaşsa, 55
 Neoboule, 322
 Neonteichos, 310, 311
 Nerik, 14, 65, 76, 95, 97, 102, 122
 Neşa, 36-41, 43, 44, 49, 51, 58, 173
 Neumann, Günter, 299, 303
 Neve, Peter, 87, 96, 166, 172, 269
 Niğde, 8, 57
 Nikalmati, 70, 72, 73, 114
 Nikmepa, 86, 176, 180, 181, 184
 Nil Ülkesi, 31, 95, 99, 108
 Nimrud, 199, 203
 Ninatta, 124, 162
 Ninive, 174, 177
 Norşuntepe, 3, 8, 11
 Notion, 311, 407
 Nuhassa, 90, 95
 Nuzi, 40, 173, 176, 180-184
 Nysa, 401, 407

O

Oberleitner, Wolfgang, 303
Oinochoesi, Levi, 330
Olba, 349
Olympia, 208
Olympos, 320
Omo Nehri, 1
Omura, Sachihiro, 44
Orontes (Asi) Irmağı, 91, 120
Orta Mısır, 50, 82
Ortaklar, 403,
Orthman, W., 41
Osten, H. von der, 146
Othontopates, 295
Otten, Heinrich, 36, 37, 44, 54, 56, 70,
72, 74, 75, 87, 176
Ovid, 283

Ö

Öğün, Baki, 252, 407
Önder, Mehmet, 408
Örs, Hayrullah, 408
Özdoğan, Mehmet, 3, 8
Özgan, Ramazan, 146, 208, 406
Özgen, Engin, 147, 331, 408
Özgen, İlknur, 147, 287, 331, 339
Özgüç, Nimet, 41, 43, 44, 146, 253
Özgüç, Tahsin, 30, 38, 41, 43, 44, 134,
146, 147, 253
Özgünel, Coşkun, 13, 188, 296, 354, 406
Öziş, Ünal, 403
Özkan, Turhan, 407
Öztan, Aliye, 44, 146
Özyiğit, Ömer, 407

P

Paflagonya, 51, 111, 112
Pakhuva, 107, 109
Pala, 15, 51, 111, 112, 120, 129
Palmieri, Alba, 11
Panamu, 199
Panamuva, 200
Panaztepe, 13, 188
Panyassis, 337
Papadilmah, 55
Papahdilmah, 63
Papandreu, Andreas, 356
Parati, 189
Paris, 141, 147, 167, 198, 206, 244, 245,
373, 375
Parmenides, 334
Paros, 321

Parsatatar, 173, 176, 184
Pasinli, Alpay, 407
Patara, 303, 404, 407
Pavatelmah, 55
Pecorella, Paolo Emilio, 12
Peisistratos, 314, 327, 348, 350
Peloponnesos, 357
Pentipsarri, 97, 123
Pergamon, 342, 358
Perge, 404, 406
Periandros, 333
Perikles, 335, 336, 338, 339, 341, 395
Perses, 314
Pessinus, 398, 399
Phidias, 340
Phokaia, 285, 310, 311, 316, 333, 358
Phradmon, 340
Phryglerin, 50, 107, 109, 191, 192, 194,
265, 268
PIDASA, 90
Pijusti, 37
Piksodaros, 294, 295
Pilliya, 66, 68
Pindaros, 285, 320
Pini, 66
Pireos, 340
Pişeni, 65
Pitane, 310, 311, 320, 330, 406
Pitha, 36, 38
Pittakos, 316, 318, 324, 326, 333
Pittman, Holly, 143, 171
Piyassili, 80, 81, 84, 116
Plataiai, 339
Platon, 336
Plinius, 192, 341
Plutarchos, 192
Polygnotos, 284, 301
Polykleitos, 340
Polykrates, 316, 327
Pompei, 355
Pontus, 339, 340, 342
Porada, Edith, 183
Porsuk, 104
Poseidon, 186, 394, 401
Praksiteles, 341
Prayon, F., 268
Priamos, 14, 14, 88, 103, 185, 187, 189, 375
Priene, 127, 297, 310, 311, 333, 340-344,
345, 348, 351, 352, 401, 404
Propontis, 192, 193, 316, 329, 338
Protagoras, 319, 334, 335
Psametich, 283
Psametich I, 295

Psametich II, 295
Ptolemaios Soter, 336
Pu-Lugal-ma, 63
Puchstein, 50
Puduhepa, 72, 73, 96, 97, 98, 100, 101,
102, 114, 115, 118, 119, 120, 122,
163, 180
Pulak, Cem, 297
Puran Irmağı, 58
Puruşanda, 38, 39, 40, 42, 57
Puzur-Assur, 41
Pylos, 323
Pyramos, 90
Pythagoras, 334
Pytheos, 297, 343, 344

R

Ramsay, 50
Ramses, II., 88, 90, 91, 92, 96, 98, 99,
100, 108, 119, 166, 299
Ramses, III., 190, 191
Ras Şamra, 53, 80, 82, 86, 98, 100, 103,
117, 173, 184
Rhodos, 333
Rıza Pehlevi, 133
Riblah, 91
Riemschneider, K., 54, 68
Rimışarma, 84, 117
Robinson, E. S. G., 286
Rodenwaldt, Gerhart, 301
Rodos, 288, 295, 342, 352
Rusa, I., 252
Rusas, III., 249
Rutter, Jeremy B., 191

S

Sadyattes, 287
Sakarya, 51, 90, 105, 112, 191
Sakçegözü, 197, 198, 200, 201, 202,
207, 208, 217, 218, 228, 229, 240,
250, 251, 262, 268
Salamis, 339
Salmanassar, I., 174, 175, 184
Samos, 266, 310, 311, 312, 316, 323,
327, 331
Samuha, 76, 79
Sanahuitta, 63
Sappho, 283, 324, 326, 327, 375
Saraç, Celal, 334
Sarden, 190
Sardes, 282, 285, 287, 296, 327, 339,
343, 348

Sardur, 247, 249, 250, 252, 260, 262
Sardur, II., 247, 249, 252, 260, 263
Sardur, III., 252, 247
Sargon (Sarrukin I), 40, 41, 53, 58, 114,
196, 218, 228, 248, 249, 260, 265, 266
Sargon II, 196
Sasu, 190
Sattuara, I., 175, 178
Sattuara, II., 174, 175, 178, 184
Sausşatar, 174
Sayce, A. H. , 53
Schachermeyer, Fritz, 189
Schimmel, Norbert, 140, 143, 171
Schliemann, Heinrich, 12, 14, 28, 187
Schober, 354
Schuler, Einar von, 40, 64, 65, 73, 75,
89, 90
Seeher, Jürgen, 12
Selçuk, 112
Semayük, 12
Semele, 325
Septimius Severus, 402
Serdaroğlu, Ümit, 406
Serri, 30, 87, 125, 131, 212
Sethos, I., 88
Sevin, Veli, 253
Sicilya, 325, 335, 336, 338
Side, 311, 403, 406
Silitreli, Uğur, 8, 10
Simon, Erika, 208, 355
Simonides, 316, 321, 323, 324
Simpson, Elisabeth, 268
Sinop, 406, 407
Sirkeli, 44, 90, 93, 94, 142, 164
Sisam, 208, 209, 230, 266, 285, 310,
330, 334, 336, 337, 338, 343
Skopas, 297, 341
Smintheion, 354, 406
Smintheos, 342
Sokrates, 319, 335, 336, 341
Soloi, 53
Solon, 318, 333
Sommer, Ferdinand, 52, 145
Sophokles, 338
Sostratos, 352
Söke, 403
Sparta, 320, 327, 333
Starr, 182
Steinherr, 53
Strabon, 191, 192, 295, 320, 357, 358
Stratonikeia, 406
Strommenger, 182
Sturm, Josef, 92

Su, Mükerrerem Kâmil, 30, 403, 408
Sudan, 1
Sulla, 349
Suriye, 8, 34, 50, 52, 58, 64, 65, 70, 79,
80, 82, 84, 85, 88, 89, 90, 92, 99, 102,
108, 109, 110, 111, 120, 128, 173,
174, 177, 178, 180-183, 188, 194,
203, 247, 250, 313, 331, 337, 348,
350, 357
Susa, 338, 339
Suttarna, 174, 175, 176, 177, 184
Süel, Aygül, 146
Süel, Mustafa, 146
Sybaris, 338

Ş

Şagar, 173
Şahin, Nuran, 407
Şahuitta, 57
Şalampa, 37
Şamsiadad, I., 53, 54
Şamuha, 95, 97, 102
Şar, 173
Şarru-Kuşuh, 115
Şarruma, 93, 100, 106, 119, 122, 123,
124, 128, 161
Şausga, 124
Şengör, Celal, 1
Şenyürek, Muzaffer, 2
Şibuha, 39
Şinahuva, 60
Şiuşummi, 37, 38
Şivini, 248
Şuppiluliuma I., 69, 71, 75, 76, 79, 81,
112, 114, 115, 116, 118
Şuppiluliuma, 54, 78, 80, 81, 82, 83, 85,
93, 107, 108, 175, 177, 178

T

Tabarna Hattuşili, 55, 101, 102
Tabarna, 55, 56, 57, 58, 64, 68, 71, 73,
76, 78, 101, 102
Tahurvaili, 71
Taişama, 39
Talmi-Şarruma, 64, 70, 71, 74
Talmi-Teşup, 115
Tamalkiya, 60
Tanrı Ammon, 342
Tanrı Haldi, 248, 258
Tanrı Hermes, 125
Tanrı Kadın Vurusemu, 100
Tanrı Seth, 98

Tanrıça Hepat, 119, 163
Tanuhepa, 84, 86, 88, 114
Tappassanda, 60
Tarhan, M. Taner, 253
Tarhunpiya, 206
Tarikutana, 39
Tarsus, 10, 11, 12, 21, 22, 53, 67, 102
Tartaros, 328
Taru, 120
Taruşa, 103, 105, 111, 185
Taşyürek, O. A., 253
Tavananna, 55, 56, 57, 72, 73, 74, 80,
82-86, 82, 88, 100, 115, 118, 119
Tegarama, 79
Tel Tayinat, 207
Telipinu, 53, 56, 57, 61, 64-67, 70, 79,
80, 84, 96, 110, 116, 117, 124
Tell Açına, 56, 68, 173, 174, 176, 181
Tell Brak, 17, 173
Tell El-Amarna, 50
Tell Feheriye, 173
Tell Halaf, 183, 198, 201, 203, 207, 238,
239, 240
Tell Riman, 173
Temizer, Raci, 42, 58, 68, 407
Temizsoy, İlhan, 147, 407
Temnos, 310, 311
Teos, 310, 311, 316, 327, 342-346, 348,
353, 354, 406
Terpandros, 285, 316, 320, 321, 325
Testament, 49
Teşeba, 248
Teşup, 80, 94, 95, 96, 98, 110, 115, 118,
119, 120, 122, 125, 131, 162
Texier, Charles, 50, 160
Tezcan, Burhan, 29
Thales, 332-334
Thasos, 284, 321, 322
Theogoni, 125, 250
Theseus, 309, 310
Thrakia, 36, 324, 327
Thrasyboulos, 317
Thukydides, 335, 338
Thurioi, 338
Thutmosis, II., 70
Thutmosis, IV., 174, 175, 176, 184
Tırpan, Ahmet, 406
Tiglat-Pileser, 107, 191, 218
Tiglatpileser, III., 196, 197, 247
Tikulti-Ninurta, 102
Timotheos, 297, 341
Tiryns, 299
Tokat, 16, 29, 30, 194

Toprakkale, 248, 249, 252, 257-264
Toros Dağları, 58
Tosun, Mebrure, 146, 183
Trakya, 192, 309, 319, 322
Troas, 191, 192, 353, 354
Troia I, 13, 45, 186
Troia II, 12, 13, 14, 22, 186
Troia III, 45
Troia VI, 12, 81, 109, 126, 127, 185, 186, 187-189, 194
Troia VII, 109, 188-192
Tuna, Numan, 407
Tuncel, Metin, 309
Tuşratta, 80, 174-179, 184
Tutanchamon, 81
Tuthaliya, 16, 55, 70, 72-80, 86, 93, 100-103, 105-107, 117, 119-121, 128, 161, 162
Tuthaliya, II., 54, 55, 69-72, 71, 75, 76, 98, 110, 112
Tuthaliya, III., 78, 79, 114
Tuthaliya, IV., 71, 102, 105, 106, 123
Tuvanuva, 56, 78
Tyana, 56, 78
Typhon, 125, 208
Tyran Athenagoras, 328
Tyran Peisistratos, 314, 327
Tyran Pittakos, 318, 324, 326, 333

U

Ugarit, 53, 80, 82, 85, 86, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 117, 119, 173, 179, 184
Uhna, 37
Ura kenti, 103
Urabira, 61
Uranos, 125, 319
Urballa, 201
Urfa, 173
Urhi-Teşup, 94, 95, 96, 98, 110, 115, 118
Urkis, 173, 179, 182
Urla, 13, 311, 319, 328, 335

Uşak, 284, 285, 408
Uz, Mustafa, 354
Uzuncaburç, 349,
Uzunoğlu, Edibe, 147

V

Valma Kenti, 85
Van Gölü, 247
Varinlioğlu, Ender, 408
Varpalavas, 129, 200, 201, 231, 233, 268
Varşama, 39, 40
Vaşaşatta, 178
Vaşşukanni, 173, 174, 176, 178
Velia, 334
Vitruvius, 344, 345, 346, 353, 354
von Aulock, G. E., 29

W

Washington, 332
Waşapu, 16
Weber, Hans, 353
Weidner, 74
Winckler, Hugo, 49, 51
Wörrle, Michael, 299, 303
Wulf, Schirmer, 3
Wuruşemu, 16

X

Xanthos, 192, 352
Xenophanes, 283
Xenophon, 341

Y

Yakındoğu, 5, 864, 69, 79, 83, 99, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 144, 145, 173, 312, 316, 318, 321, 357
Yalçınkaya, Işın, 2
Yalvaç, Kadriye, 146
Yanıktepe, 11

Yardımcı, Nurettin, 408
Yarimlim, 180, 181
Yaylalı, Abdullah, 406
Yazılıkaya, 50, 100, 101, 102, 106, 117, 119-124, 126, 128, 129, 130, 131, 140, 142, 146, 148, 158, 160, 161, 180, 200, 205, 281
Yıldız, Fatma, 147
Yortan, 12, 21
Young, R. S., 269
Yozgat, 42, 129, 192
Yükarı Fırat, 67, 171
Yunanistan, 11, 109, 111, 112, 185, 247, 250, 251, 252, 350, 356, 357
Yücel, Hasan Âli, 356, 358
Yümük Tepe, 10

Z

Zabbar, 57
Zahle, Jan, 303
Zallara , 55
Zalpa, 39, 61
Zalpuva, 37, 43
Zenon, 334
Zeus, 37, 120, 125, 314, 315, 319, 322, 325, 326, 342, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 355, 375, 389, 393, 401
Zidanta, 64-68, 110, 175, 176, 184
Zidanta, II., 66, 68, 110, 175, 176, 184
Zimbabve, 1
Zimrilim, 37, 54, 179
Zincirli, 50, 197-203, 207, 216, 217, 219, 220, 222, 223, 224, 228, 230, 262
Zippalanda, 122
Zippaşla, 105
Zippaşna, 58
Zithariyaş, 14
Zoroğlu, Levent, 407
Zschiettschmann, W., 349